

μικροφιλολογικά

περιοδική έκδοση * τεύχος 34 * φθινόπωρο 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Ο Εμμανουήλ Ροΐδης και η Στρατιωτική Ζωή εν Ελλάδι του Χαρίλαου Δημόπουλου [3] ~ Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Παπαδιαμαντικό λεξιλόγιο [8] ~ Π. Δ. ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗΣ, Κωστή Παλαμά ανέκδοτη επιστολή προς Γεράσιμο Μαρκορά [9] ~ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ, Ολοκληρωμένη δημοσίευση του «[Κόσμε σκληρέ...]» και δυο παρατηρήσεις για την «9η Ιουλίου...» του Β. Μιχαηλίδη [11] ~ ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ, Ο Βασίλης Μιχαηλίδης και η Κυπριακή Έκθεσις (Αθήνα 1901) [17] ~ Κ. Γ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, Βασίλη Μιχαηλίδη, «Το όρομαν του Ρωμιού»: τρία παράλληλα «ποιητάριχα» κείμενα [21]. Β' Συμπληρωματική Βιβλιογραφία Κυπρίων ποιητάρηδων κ.ά. [59] ~ ΛΕΝΑ ΑΡΑΜΠΑΤΖΙΔΟΥ, Καβαφικό ναοφιλολογικό [23] ~ ΜΙΧΑΗΛΑ ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ-ΙΑΤΡΟΥ, Γράμματα στο Σικάγο. Τρεις ανέκδοτες επιστολές του Κ. Π. Καβάφη στον Μ. Βισάνθη [27]. Από τη σχέση των Forster και Καβάφη [31] ~ ΝΙΚΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΣ, Ο Όψιμος Κρίνος και η πρώτη ζωή του Πλάτωνος Χαριμίδη [34] ~ ΕΛΕΝΗ ΠΑΡΙΣΙΑΔΟΥ, Λίγα ακόμη για την επιμέλεια της ποιητικής ανθολογίας *Οι Νέοι (1910-1920)* [39] ~ ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ, Μια άγνωστη συζήτηση για το «πετρόλαδο» της *Eroica* [44] ~ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΑΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, Πέντε *Εικόνες* και μία *Αυτοπροσωπογραφία* του Μ. Σαχτούρη [48] ~ ΣΩΤΗΡΙΑ ΣΤΑΥΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Τρία ανέκδοτα σημειώματα για την πρώτη συλλογή διηγημάτων *Η αφίσα* του Περικλή Σφυρίδη [51] ~ ΦΑΝΗΣ Ι. ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Άρπαξε να φας, και κλέψε να 'χεις [53] ~ ΣΠΥΡΟΣ ΑΡΜΟΣΤΗ, Προβληματισμοί για τη γραπτή απόδοση της κυπριακής ελληνικής [55] ~ ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ, Η ποίηση του Γεωργίου Α. Μαρκίδη. Οι δεσμεύσεις της μετρικής και η απελευθέρωση της φαντασίας [60] ~ Μικρά φιλολογικά, προσθήκες, διορθώσεις, σχόλια [63] ~ ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΒΑΚΗΣ ΛΟΪΖΙΔΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΡΓΥΡΟΥ, Ποιήματα στο κυπριακό ιδίωμα [67]

παραπλανητική, διότι η όποια οπτική τους οργάνωση απευθύνεται στο νου, και ο αναγνώστης συλλαμβάνει το νόημά τους μέσα από τη συμβολική τους λειτουργία, γιατί υποβάλλουν σύνθετα ψυχικά φαινόμενα και δεν περιγράφουν απλώς φυσικά αντικείμενα ή καταστάσεις.

Μια παρόμοια ανάγνωση της εικόνας μάς οδηγεί στην ανάγνωση του ποιήματος «Ο ποιητής» ως αυτοπροσωπογραφίας,⁸ επειδή ο δημιουργός του, ακολουθώντας συμβάσεις του είδους (ειδολογικά γνωρίσματα), το γράφει ως έναν αυτόνομο πίνακα με τα ίδια χρώματα που «ζωγραφίζουν» όλο το ποιητικό του έργο.

Η έλλειψη εικαστικών αναφορών του δημιουργού στην εξωτερική του εμφάνιση μάς προδικάζει μια καθαρά ποιητική προσωπογραφία, εσωτερική ή ψυχική, της οποίας η ρηματική εκφορά δεν παραλείπει κανένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της συμβολικής εικονοποιίας και χρωματολογίας του. Ένας νεκρός στην κάσα (ο συμβολισμός του ίδιου του ζωντανού ποιητή ή η μεταμόρφωσή του, «γλωσσικής είτε μυθικής τάξεως, -υποκειμενική» (Γ. Παπαντωνάκης, 2000), πρβλ. με το μοτίβο του «πεθαμένου πετεινού» που σηματοδοτεί και άλλους ζωντανούς ομοτέχνους του), μια ζοφερή ατμόσφαιρα του στερεώματος και ένα κατάμαυρο σκηνικό (συμβολισμοί της χρωματολογίας του, το κόκκινο και το μαύρο), ένας θαλάσσιος ορίζοντας (αμυδρή παρουσία του ανοιχτού που κατ' αντίθεση σηματοδοτεί τον κλειστό και αδιάφευκτο κόσμο της εικόνας αλλά και της ποίησής του), ένα άσπρο πουλί (συμβολισμός του ίδιου του ποιητή μεταμορφωμένου, πρβλ. με τα μοτίβα του «ανθρώπου-πετεινού», «άγιου-πετεινού», ιδού τα κύρια εικαστικά είδωλα-σύμβολα ενός δημιουργού - ποιητή που έγραψε για τη φρίκη και τον τρόμο της ζωής των ανθρώπων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Εικόνες»: 1 - Η βροχή / έρχεται / μέσα στο μυαλό μου / πλένει / τα όνειρά μου 2 - Ένα αυτοκίνητο / ξεκοιλιασμένο / στο δρόμο / περιμένει / το χασάπη των Χριστουγέννων 3 - Ένα τσιγάρο / δύο τσιγάρα / στο μοναχικό / δωμάτιο / ο άντρας είναι πυγμάχος / η γυναίκα είναι καρφίτσα 4 - Φοβερή ιστορία / η μανία / του βοριά / πάνω στο παράθυρο / σταύρωσε / μια παιδούλα 5 - Ένα φύλλο έπεσε / από το δέντρο / το βράδυ / κι άρχισε / να πηδάει / πάνω στο χώμα / ουρλιάζοντας. Μίλτου Σαχτούρη, *Ποιήματα 1945-1971*, Αθήνα, Κέδρος, 1977, σσ. 142-43.

2. Ο Δάλλας, ειδικός μελετητής της ποίησης του Σαχτούρη, ξεκινά από την ίδια αφετηρία, εφόσον ερμηνεύει την ποιητική του ρητορική με τη βασική αρχή της «ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας» του Roman Jakobson, αλλά και τη μαλλαρμεική κριτική παράδοση, που θεωρεί τη λέξη ως βασικό μόριο του ποιητικού λόγου το γλωσσικό σημείο ως σημαίνον και σημαίνόμενο. Όμως χρησιμοποιεί και εξωκειμενικές πληροφορίες για την ερμηνεία του, τα «Αυτοσχόλια», κ.ά.: Γιάννης Δάλλας, *Ο ποιητής Μίλτος Σαχτούρης*, Αθήνα, Κέδρος, 1997.

3. Βαγγέλης Αθανασόπουλος, *Οι ιστορίες του κόσμου. Τρόποι γραφής και ανάγνωσης του οράματος*, Αθήνα, Πατάκης, 2004, σ. 200.

4. «Ο ποιητής»: Σα θα με βρούνε πάνω στο ξύλο του θανάτου μου / γύρω θα 'χει κοκκινίσει πέρα για πέρα ο ουρανός / μια υποψία θάλασσας θα υπάρχει / κι ένα άσπρο πουλί, από πάνω, θ' απαγγέλλει μέσα / σ' ένα τρομακτικό τώρα σκοτάδι, τα τραγούδια μου. Μίλτου Σαχτούρη, *Ποιήματα 1945-1971*, ό.π., σ. 203. Στο ποίημα κάνει αναφορά ο Δάλλας, για να σχολιάσει τη «μαρτυρική εμπειρία της ποιητικής δημιουργίας», όπως και πράγματι από την παρουσία του σταυρού σημαίνεται, αλλά δεν διαβάσει εικαστικά το ποίημα: Γ. Δάλλας, ό.π., σ. 158.

5. «Η κακή εικόνα»: Σκάζανε αυγά / κι έβγαιναν στον κόσμο / άρρωστα παιδιά / σα σπασμένα άστρα / μούρα περιστερία / διώχνανε τον ήλιο / με κακές πετσέτες / μ' άχαρες στριγγλές / έβραζε η θάλασσα / καίγαν τα πουλιά της / τα διωγμένα ψάρια / κλαίγαν στο βουνό / κι ένα λυσσασμένο / κόκκινο φεγγάρι / ούρλιαζε δεμένο / σα σφαγμένο βόδι: Μ. Σαχτούρη, *Ποιήματα*, ό.π., σημ. 1, σ. 160.

6. Δ. Ν. Μαρωνίτης, *Μίλτος Σαχτούρης: Άνθρωποι-Χρώματα-Ζώα-Μηχανές*, Αθήνα, Γνώση, 1980, σσ. 26-38.

7. Ο Δάλλας, αναφερόμενος στο ποίημα, ορθά υποστηρίζει το αδιάσπαστο του νοήματος. Δεν ανα-

φέρεται όμως ρητά στην εικόνα αυτή ως μια αφήγηση που έγινε εικόνα, αλλά εξετάζει το ποίημα ως θέμα και μήνυμα, αλλά και ως συντακτικό ρυθμό, αναφερόμενος στη μορφολογία του ποιήματος: Γ. Δάλλας, ό.π., σημ. 2, σσ. 147-148.

8. Ως αυτοπροσωπογραφίες θα μπορούσαν να αναγνωστούν και άλλα ποιήματα, όπως το «Ο στρατιώτης ποιητής», «Δάσος παράξενο μαγεύει τη φωνή μου», «Απόσπασμα από το δικό μου χειμώνα», χωρίς όμως να έχουν τα ίδια επίπεδα εικαστικότητας με το προκείμενο ποίημα.

Αλέξανδρος Ν. Ακριτόπουλος

Τρία ανέκδοτα σημειώματα για την πρώτη συλλογή διηγημάτων Η αφίσα του Περικλή Σφυριδη

Ερευνώντας την αρχή της αλληλογραφίας στο αρχείο του Σφυριδη (γενν. 1933), ο οποίος μου το έχει παραχωρήσει προς μελέτη, βρήκα τρεις επιστολές / σημειώματα των Μανόλη Αναγνωστάκη, Αλέξανδρου Μπάρα και Γιάννη Γκίκα, που αφορούν την πρώτη συλλογή διηγημάτων του Σφυριδη, *Η αφίσα* (Θεσσαλονίκη, Εγνατία, 1977). Της συλλογής αυτής έχει προηγηθεί η έκδοση βιβλίων όλων σχεδόν των διηγηματογράφων του «κύκλου της Διαγωνίου» (Γ. Ιωάννου, Ντ. Χριστιανόπουλου, Σ. Παπαδημητρίου, Τ. Καζαντζή, Αλ. Δαμιανίδη) και του Β. Βασιλικού, οπότε υπάρχει μια στροφή από την αφηγηματική τεχνική της συνειρμικής ροής (αυτή που οι μελετητές όρισαν στα γράμματά μας ως «σωτερικό μονόλογο») προς μια γραφή ρεαλιστική με εξομολογητική γλώσσα, την οποία αρχικά υιοθέτησαν στην ποίησή τους οι ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς της Θεσσαλονίκης (Μ. Αναγνωστάκης, Κλ. Κύρου, Π. Θασίτης) με τη διαφορά ότι το ενδιαφέρον των ποιητών αυτών αφορούσε την ήττα των αριστερών δυνάμεων του Εμφυλίου, τα αίτια και τα προβλήματα που προέκυψαν από αυτήν. Όταν όμως στη δεκαετία του 1960 κάνουν την εμφάνισή τους οι πεζογράφοι της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, που συστειρώθηκαν γύρω από το περιοδικό *Διαγώνιος*, το κλίμα έχει αλλάξει και υπάρχει μια στροφή σε θέματα της καθημερινής ζωής, είτε κοινωνικά είτε προσωπικά, ακόμα και σε παιδικά τραυματικά βιώματα, απότοκα της Γερμανικής Κατοχής και του Εμφυλίου, που οι πεζογράφοι αυτοί τα αναβιώνουν διά της μνήμης.

Παραθέτω τις επιστολές:

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Αγαπητέ φίλε

Σ' ευχαριστώ θερμά για την *Αφίσα*, ένα λαμπρό χριστουγεννιάτικο δώρο.

Συνεχίζεις επάξια την παράδοση της λιτής και ανθρώπινης πεζογραφίας της Θεσσαλονίκης μας.

Ευχές για ό,τι καλό για το 1978

Δικός σου / [Υπογραφή]

Αθήνα, 2 Φεβρ. 1978

Σας ευχαριστώ, κύριε Σφυριδη, για την αποστολή του βιβλίου διηγημάτων σας *Η Αφίσα*.

Αν εξαιρέσω ένα-δυο κείμενα, όπως π.χ. «Η Κόρη της Θάλασσας», τα περισσότερα του βιβλίου δεν αντέχουν σε λογοτεχνικά κριτήρια.